

Μακεδονικά

Τόμ. 18, Αρ. 1 (1978)

Η Κλεισούρα στα 1849

Γιάννης Τσάρας

doi: [10.12681/makedonika.496](https://doi.org/10.12681/makedonika.496)

Copyright © 2014, Γιάννης Τσάρας

Άδεια χρήσης [Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/).

Βιβλιογραφική αναφορά:

Τσάρας Γ. (1978). Η Κλεισούρα στα 1849. *Μακεδονικά*, 18(1), 219–225. <https://doi.org/10.12681/makedonika.496>

1. Σε κάποιο παλιό περιοδικό με τόν τίτλο «Φιλολογικός Συνέκδημος» βρήκα ένα δημοσίευμα από τις 25 του Γενάρη του 1849 με πληροφορίες για την Κλεισούρα της Δυτικής Μακεδονίας, της Έπαρχίας Καστοριάς¹. Ό εκδότης του περιοδικού αυτού Νικόλαος Άργυριάδης παρακάλεσε κάποιον λόγιο φίλο του Κλεισουριώτη να του γράψει για την πνευματική κατάσταση όχι μόνο της Κλεισούρας μα και άλλων μερών που ήτανε γύρω της².

Η Κλεισούρα είναι μιὰ από τις τόσες κοινότητες που ίδρυσαν οι πρόγονοί μας στα βουνά της πατρίδας μας από τα πρώτα χρόνια της τουρκοκρατίας. Στη θέση της σημερινής Κλεισούρας δε μπορούμε να υποστηρίξουμε πως υπήρχε πριν άλλος συνοικισμός που τόν συνεχίζει ούτῃ. Υπάρχει

1. «Φιλολογικός Συνέκδημος» σύγγραμμα περιοδικόν υπό λογίων συντασσόμενον, 1 (Άθήνα 1849) 190-192. Για τὸ περιοδικὸ αὐτὸ ὁ ἐκδότης τοῦ φιλοδόξεσε (1, 304) νὰ εἶναι σὰν ἕνας ἄλλος «Ερμῆς ὁ Λόγιος» (βλ. Γ. Λάτση, «Ὁ Ἑλληνικὸς τύπος τῆς Βιέννης ἀπὸ τοῦ 1784 μέχρι τοῦ 1821, Ἀθήνα 1961, σ. 92-114). Καὶ ἀληθινὰ μέσα στὸ φιλολογικὸ Συνέκδημο βλέπει κανεὶς νὰ περνοῦν μερικὰ ἀπὸ τὰ πιὸ γνωστὰ ὀνόματα λόγιων τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, ὅπως εἶναι ὁ Βάμβας, ὁ Μανούσος, ὁ Κουμανοῦδης, ὁ Σαρίπολος, ὁ Καστόρχης κ.π.ἀ., ὅλοι καθηγητὲς τοῦ Πανεπιστημίου ἀπὸ τοὺς πιὸ ἐπιβλητικοὺς καὶ μὲ θέματα γιὰ διάφορες ἐπιστῆμες.

2. Ὁ ἐκδότης τοῦ περιοδικοῦ Ν. Ἀργυριάδης εἶναι Σιατιστινός. Ὅπως λέει ὁ Ἰωάννης Ἀποστόλου στὴν Ἱστορία τῆς Σιάτιστας (βλ. Γ. Ἀποστόλου, Ἱστορία τῆς Σιάτιστης, Ἀθήνα (1929), ἐκδ. Δημητράκου, σ. 50-51) στὰ 1820 ὑπηρετοῦσε Σχολάρχης στὴ Σιάτιστα ὁ Ἀργύρης Παπαρίζου πού τὸν χαρακτηρίζει κιόλας σὰ «διδάσκαλον ἱκανώτατον». Ὁ Παπαρίζου αὐτὸς εἶχε τρία παιδιά. Τὸ Δημήτριο πού γεννήθηκε στὴ Σιάτιστα στὰ 1804, τὸ Νικόλαο «γλωσσομαθέστατον» καὶ τὸν Ἀθανάσιο «ἐγκρατέστατον διδάσκαλον τῆς Ἀρχαίας Ἑλληνικῆς», ὅπως λέει ὁ ἴδιος ὁ Ἀποστόλου. Τὰ παιδιά ὁμως τοῦ Παπαρίζου πῆραν γιὰ ἐπώνυμο τὸ πατρωνυμικὸ Ἀργυριάδης. Ἀπὸ αὐτὰ ὁ Δημήτριος καὶ Νικόλαος ἐξέδωκαν στὴ Βιέννη στὰ 1838 τὰ Πρακτικὰ μὲ τὴ δράση τοῦ μεγάλου ἐθνικοῦ εὐεργέτη Μπλατισιώτη Βαρθάνου Κωνστ. Μπέλλιου στὴν Ἀθήνα μὲ τὸν τίτλο: «Πρακτικὰ τοῦ Εὐγενεστάτου Βαρθάνου κυρίου Κωνσταντίνου Μπέλλιου Μακεδόνας, συλλεγέντα ὑπὸ τῶν αὐταδελφῶν Δ. καὶ Ν. Ἀργυριάδων τῶν ἐκ Σιατιστῆς τῆς Μακεδονίας, ἐν Βιέννῃ τῆς Ἀουστρίας, ἐκ τῆς τυπογραφίας Ἀντωνίου Μπένκο, πρώην Ἀθκούλου, 1838. Πρβλ. Μ. Κάλινδερη, Ὁ Βαρθάνος Κωνσταντίνος Δ. Βέλιος, 1772-1838, Θεσσαλονίκη 1973, σ. 62. Ὁ Δημήτριος ἐξέδωκεν ἀκόμα στὴν Ἀθήνα στὰ 1842 τὰ «Προλεγόμενα εἰς τὸν Ὁμηρον» τὸ ὅ ρ ο ρ α ῖ (Ἐπιλογικὸς Σύνδεσμος) 1, 1848, 2). Ὁ Νικόλαος ἐξέδωκε τὸ περιοδικὸ «Φιλολογικὸς Συνέκδημος», ὅπου δημοσίεψε ἄρθρα τοῦ πρωτότυπου ἢ μεταφρασμένα καὶ διασκευασμένα γιὰ τὴ Μακεδονία.

ώστόσο μιὰ παράδοση πὼς παλιότερα ὑπῆρχαν κάπου ἐκεῖ κοντὰ 3-4 μικρο-
 συνοικισμοὶ ποὺ τοὺς κατάστρεψαν οἱ κλέφτες¹. Τότε οἱ κυνηγημένοι κά-
 τοικοὶ τοὺς ἔσμιζαν κι ἔχτισαν ὅλοι μαζί τὴ σημερινὴ Κλεισοῦρα². Τὸ
 καινούργιο ὅμως χωριὸ Κλεισοῦρα, ὅπως βεβαιώνει καὶ τ' ὄνομά του, τὸ ᾗτι-
 σαν ἀνάμεσα στὰ βουνὰ Μουρίκι καὶ Βίτσι, σὲ θέση δυσκολοπάτητη. Ὁ
 Μιχ. Παπαμιχαήλ ποὺ ἀσχολήθηκε τελευταῖος μὲ τὴν ἱστορία τῆς πιστεύει
 πὼς τὴν ἔχτισαν ἀνάμεσα στὰ 1400 μὲ 1500³. Καὶ εἶναι πιθανὴ ἡ χρονολογία
 αὐτῇ, ἂν θυμηθοῦμε τὰ ἱστορικὰ γεγονότα τῆς ἐποχῆς.

2. Ἀκουστίκε ἡ Κλεισοῦρα ἀπὸ τὸ 18ο αἰῶνα κι ὕστερα. Γιατὶ ἀπὸ τὸν
 αἰῶνα αὐτὸν ποὺ πυκνώνουν οἱ ἐμπορικὲς ἀνταλλαγὲς ἀνάμεσα στὴν Ἑλλάδα
 καὶ στὶς παραδουνάβιες χῶρες καὶ δημιουργοῦνται ἐκεῖ, ὅπως καὶ σ' ἄλλα μέρη
 τῆς Εὐρώπης, οἱ Ἑλληνικὲς παροικίες, ἄρχισαν νὰ ταξιδεύουν μὲ τὰ кара-
 βάνια καὶ πολλοὶ πρᾶματευτάδες. Ἀνάμεσα σ' αὐτοὺς πρέπει νὰ ἦτανε καὶ
 πολλοὶ Κλεισευριῶτες, ὅπως βλέπουμε στὰ ἀρχεῖα τῶν παροικιῶν, μιὰ
 καὶ ἡ Κλεισοῦρα ἦτανε «τότε μεγάλος σταθμὸς τῶν καραβανιῶν ποὺ κυκλο-
 φοροῦσαν μεταξὺ Θεσσαλονίκης καὶ Ἀδριατικῆς»⁴. Ἔτσι μέσα σ' αὐτὴ τὴ
 μεγάλῃ ἐμπορικῇ ζύμωσῃ οἱ Κλεισευριῶτες βρέθηκαν στὰ μεγάλα ἐμπορικὰ
 κέντρα τῶν παραδουνάβιων χωρῶν καὶ τῆς Δ. Εὐρώπης (Βελιγράδι, Σεμίνο,
 Βουδαπέστη, Δρέσδη, Πάντσεβο, Βιέννη, Γιάσι, Ὀντέσσα, Κωνσταντινού-
 πολη κ.ἄ.), ὥστε νὰ ἱδρῦσουν μερικὰ ἀπὸ τὰ μεγαλύτερα ἐμπορικὰ σπίτια
 στὶς χῶρες αὐτὲς καὶ νὰ καταχτήσουν μιὰ τέτοια κοινωνικὴ θέση, ποὺ καὶ
 τίτλους εὐγένειας καὶ μεγάλα πολιτικὰ καὶ στρατιωτικὰ ἀξιώματα νὰ πάρουν⁵.

Γιὰ νὰ προκόψουν ὅμως τόσο γρήγορα καὶ τόσο πολὺ οἱ Κλεισευριῶτες
 βοήθησαν καὶ ἄλλοι παράγοντες. Ἐπειδὴ ἡ Κλεισοῦρα ἦταν ἓνα σίγουρο

1. Γ. Χατζηκυριακοῦ, Σκέψεις καὶ ἐντυπώσεις ἐκ περιοδείας ἀνά τὴν Μακε-
 δονίαν (1905-1906), Β' ἐκδόση μὲ εἰσαγωγή τοῦ Β. Λαοῦρδα, Θεσσαλονίκη 1962, σ. 30-31.
 Γ. Κ., Ἡ Κλεισοῦρα, «Μακεδονικὸν Ἡμερολόγιον» Σφενδόνη Ν., ἔτος πρῶτον, Θεσσα-
 λονίκη 1925, σ. 116. Μ. Παπαμιχαήλ, Κλεισοῦρα Δυτ. Μακεδονίας, χ.τ. 1972,
 σ. 5. Γενικότερα βλ. Α. Βακαλόπουλου, Ἱστορία τῆς Μακεδονίας 1354-1833,
 Θεσσαλονίκη 1969, σ. 40-49, 349-394, 412-419.

2. Ἡ λέξη Κλεισοῦρα εἶναι βυζαντινὴ ἀπὸ τὴ λατινικὴ λέξη *clausura* μὲ παρετυμολο-
 γία ἀπὸ τὸ κλείνω. Θὰ πεῖ ἓνα στενὸ πέρασμα ἀπὸ τόπο δυσκολοδιάβατο. Θὰ πεῖ ἀκόμα
 κάθε ταμπούρι σ' ἓναν τέτοιο τόπο. Γιὰ Κλεισοῦρα στὴ Θράκη μιλάει ὁ Προκόπιος στὸ ἔρ-
 γο του, Περὶ κτισμάτων, ἐκδ. Haury (Teubner), τ. III, Λειψία 1906, σ. 147, 19 (IV. 11). Βλέ-
 πε ἀκόμα στὸν ἴδιο τόμο τὰ λήμματα Κλεισοῦρα καὶ κλείσουρα.

3. Παπαμιχαήλ, Κλεισοῦρα, σ. 8.

4. Σ. Λιάκου, Ἡ καταγωγή τῶν Ἀρμονιῶν, τουπίκλην Βλάχων, Θεσσαλονίκη
 1965, σ. 21.

5. Παπαμιχαήλ, Κλεισοῦρα, σ. 87. J. Papadrianos, Die Spirtas, eine
 Familie Klissouretischer auswanderer in der Jugoslawischen Stad Zemun während des 18.
 und 19. Jahrhunderts, «Balkan Studies, 16», 116-125.

καταφύγιο, ἐγκαταστάθηκαν σ' αὐτὴν καὶ πολλοὶ πρόσφυγες καὶ ἀπὸ τὴν ἄλλῃ Δυτικὴ Μακεδονία, μὰ πολὺ περισσότεροὶ ἀπὸ τὴν Ἡπειρο, ποὺ καταλήστεψαν καὶ κατὰκαναν τὰ χωριά τους οἱ Ἀρβανίτες καὶ οἱ κλέφτες¹. Οἱ πρόσφυγες αὐτοὶ ἦταν οἱ περισσότεροὶ ἔμποροι καλοστεκούμενοι κι εἶχαν ἐμπορικὲς συναλλαγές μὲ πολλὰς πολιτείες τῆς κεντρικῆς Εὐρώπης, πρὶν ἐγκατασταθοῦν στὴν Κλεισούρα. Τὶς ἐμπορικὲς αὐτὲς συναλλαγές τους τὶς συνέχισαν φυσικὰ καὶ σὰν νέοι Κλεισουριῶτες κι ἔτσι στάθηκαν κι αὐτοὶ παράγοντες πολῦτιμοι γιὰ τὴν οἰκονομικὴ καὶ πολιτιστικὴ τῆς πρόοδο.

Ἡ Κλεισούρα δὲν ἀνέπτυξε βέβαια κανένα εἶδος βιοτεχνίας γιὰ νὰ πάρει ὄνομα ἀπ' αὐτὴ. Ἦταν ὅμως μεγάλο ἐμπορικὸ κέντρο μὲ πολλὰ καὶ μεγάλη μαγαζιά, γινόταν δυὸ φορὲς τὴ βδομάδα παζάρι, ὅπου ἔβρισκε κανεὶς διάφορα βιοτεχνικὰ προϊόντα ἑλληνικὰ κι εὐρωπαϊκὰ καὶ οἱ δρόμοι τῆς ἦταν πάντα γεμάτοι ἀπὸ κόσμο ποὺ ἐρχόταν καὶ ἀπὸ πολὺ μακρινὲς περιφέρειες γιὰ νὰ ψωνίσει. Μὰ καὶ σὰν κέντρο διαμετακομιστικὸ εἶχε ὅλα τὰ εἶδη τεχνίτες γιὰ τὶς ἀνάγκες τῶν ἀνθρώπων ποὺ περνοδιάβαιναν ἀπὸ κεῖ καὶ συναλλάζονταν μαζί τῆς.

3. Ὅπως ξέρουμε ὁ 18ος αἰώνας, κοντὰ στὰ ἄλλα, ὑπῆρξε καὶ ἡ ἐποχὴ τοῦ διαφωτισμοῦ γιὰ τὸ Γένος καὶ μέσα στὴν πνευματικὴ αὐτὴ κίνηση ἔχει τὴ θέση τῆς καὶ ἡ Κλεισούρα². Ὁ ἀναφέρω ἐδῶ ἀπὸ τοὺς τόσους λόγιους καὶ σοφοὺς τῆς μόνο τοῦ Δ.Ν. Δάρβαρη ποὺ δὲ στάθηκε ἓνας μεγάλος Δάσκαλος τοῦ Γένους, μὰ καὶ φιλόσοφος καὶ παιδαγωγὸς μεγάλος³. Καὶ μόνο τὸ γεγονὸς πὼς οἱ βιβλιοθήκες τῶν σχολείων τῆς Κλεισούρας εἶχαν περισσότερα ἀπὸ δυὸ χιλιάδες (2.000) τόμους βιβλία, δείχνει πὼς τὸ πολιτιστικὸ ἐπίπεδο τῶν κατοίκων τῆς ἦταν ἐψηλὸ καὶ οἱ Κλεισουριῶτες τῆς διασπορᾶς δὲν ἦταν μόνο ἱκανοὶ ἔμποροι, μὰ καὶ ἄνθρωποι μὲ πνευματικὰ ἐνδιαφέροντα. Ἀκόμα καὶ τὸ γεγονὸς πὼς ὁ ἐκδότης τοῦ «Φιλολογικοῦ Συνέκδημου» ἀπευθύνεται σὲ γνωστὸ τοῦ Κλεισουριώτη ποὺ ἔμενε στὴν Κλεισούρα καὶ ζητᾷτε πληροφορίες γιὰ τὰ σχολεῖα τῆς, ὅπως καὶ τὸ ἴδιο τὸ δημοσίευμα, εἶναι μιὰ ἄλλη ἀπόδειξη τοῦ ὑψηλοῦ πολιτιστικοῦ τῆς ἐπιπέδου.

Στὸ δημοσίευμα αὐτὸ ὁ λόγιος Κλεισουριώτης δίνει πρῶτα τὴν κοινο-

1. W. L e a k e, Travels in Northern Greece, London 4, 1835, σ. 342. Μαρτινιανοῦ, Ἡ Μοσχόπολις, 1330-1930, Θεσσαλονίκη 1957, σ. 163. Πβλ. καὶ Α. Βακαλόπουλου, Ἱστορία τῆς Μακεδονίας, σ. 305.

2. Κ. Δημαρᾶ, Νεοελληνικὸς διαφωτισμός, Ἀθήνα 1977· βιβλίο μὲ πλούσιο φιλολογικὸ ὕλικό. Τ. Βουρνᾶ, Ἱστορία τῆς Νεώτερης Ἑλλάδας, Β' ἐκδοσι, Ἀθήνα, δ.χ., σ. 35-52.

3. Κ. Σάθα, Νεοελληνικὴ Φιλολογία, Ἀθήνα 1868, σ. 564-565. Πρβλ. καὶ Ἀνδρ. Δημητρακόπουλου, Προσθήκαι καὶ διορθώσεις εἰς τὴν Νεοελληνικὴν φιλολογίαν τοῦ Κ. Σάθα, Λειψία 1871, σ. 97. Μαρτινιανοῦ, Μοσχόπολις, σ. 143-144. Γιὰ τοὺς λόγιους Κλεισουριώτες βλ. Παπαμιχαήλ, Κλεισούρα, σ. 142-164.

τική οργάνωση της Κλεισούρας, γιατί πιστεύει πώς στην κοινοτική της αυτοδιοίκηση χρωστάει την ιστορική της προκοπή. Μιλάει ύστερα για τη γεωγραφική της θέση και τέλος περνάει στην περιγραφή της, όπου δίνει και όλες τις άλλες πληροφορίες που μπορούσε να δώσει. Άλλα την εικόνα της κοινότητας της Κλεισούρας ο λόγιος Κλεισουριώτης τη βλέπει και στις γειτονικές της κοινότητες κι έτσι γράφει: «Έάν τις φρονίμως σκεφθείς εξέταση την ήμετέραν κωμόπολιν και τὰς γειτονικάς πόλεις και κώμας, θέλει βεβαίως συμφωνήσει μετά σοῦ και τῶν περιγητῶν Εὐρωπαϊῶν, θαυμάζων τὰς ἀρχαιοπρεπεῖς ταύτας καὶ οἶονεῖ Ἑλβετικάς καὶ τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος μικράς δημοκρατικάς πολιτείας ἐν αἷς πολῖται, ἀφελῇ βιοῦντες βίον, πολλὰ καὶ καλὰ πολλάκις διαπράττουσιν ἔργα...»¹.

Εἶναι λοιπὸν πλούσιο τὸ ἐνδιαφέρον γιὰ τὸ δημοσίευμα αὐτὸ ἀπὸ τὴν Κλεισούρα κι αὐτοῦ βρίσκεται ἡ ἀνάγκη γιὰ τὴν ιστορική αὐτὴν ἀνασκόπηση πὺθ θέλει νὰ μᾶς φέρει πιὸ κοντὰ στὴν Κλεισούρα τῆς 25 τοῦ Γενάρη τοῦ 1849². Μὰ ἐδῶ ὡς ἀφήσουμε νὰ μιλήσει ὁ ἴδιος ὁ λόγιος Κλεισουριώτης κι ὡς μᾶς δώσει αὐτὸς τὴν εἰκόνα τῆς Κλεισούρας τῆς ἐποχῆς του.

Ἐκ Κλεισούρας τὴν 25 Ἰανουαρίου 1849

...Μοὶ ἔγραψας ζητῶν πληροφορίας περὶ τῆς φιλολογικῆς καταστάσεως τῶν μερῶν μας, ἀλλ' ἐγὼ (ὁμολογῶ τὸ σφάλμα μου) ἐγέλασα καταρχὰς διὰ τὴν ἐπιθυμίαν σου ταύτην διότι κατὰ δυστυχίαν ἐφρόνονν καὶ ἐγὼ, ὡς καὶ οἱ

1. Ὁ λόγιος Κλεισουριώτης μιλώντας γιὰ περιγητῆς Εὐρωπαίους ἴσως νὰ εἶχε ὑπόψη του τὸν Rouqueville πὺθ πέρασε ἀπὸ τὴν Κλεισούρα στὰ 1806, ὅταν ταξίδευε στὴ Δυτ. Μακεδονία κι ἔγραψε τὰ παρακάτω:

«...pour arriver à Vlachos Cleisoura. Cette ville, habitée par cinq cents familles de Valaques Dassarets, la plupart, réfugiés de Moschopolis, est surnommée par les Grecs, Cosmopolis, sans qu'ils en donnent la raison. Ses habitants croient que la colonie par laquelle elle fut fondée, arriva dans les hauteurs du mont Sarakina, vers le quinzième siècle, temps où les Turcs, qui désolaient la Macédoine, obligèrent les chrétiens à se retirer dans les montagnes les plus inaccessibles pour éviter l'esclavage ou la mort. Depuis cette époque, la population s'est accrue d'une foule de Valaques qu'une sorte d'instinct porte à rechercher les régions froides, voisines des forêts, des pâturages et des eaux glaciales, qui sont leurs délices. On me cita parmi les habitants de cette ville, plusieurs riches marchands et des kiradgis, qui commençaient alors à fréquenter la route que le commerce venait de se frayer à travers la Bosnie, jusqu'à Costainitza».

F.-C.-H.-L. Rouqueville, Voyage dans la Grèce, 2η ἐκδ., τ. II, Paris 1826, σ. 369.

2. Τὸ δημοσίευμα αὐτὸ δὲν εἶναι μόνον ἓνα κείμενο ἱστορικὸ γιὰ τὴν Κλεισούρα τοῦ 1849. Εἶναι ταυτόχρονα καὶ ἓνα κείμενο ἱστορικὸ καὶ γιὰ τὶς κοντινὲς κοινότητές της. Πληροφορίες γιὰ τὴν οργάνωση καὶ τὴν αὐτοδιοίκηση τῆς Κλεισούρας θὰ βοηθήσουν νὰ καταλάβουμε κάποιες ἰδιορρυθμίες πὺθ παρουσιάζουν οἱ κοινότητες αὐτὲς στὴν αὐτοδιοίκησή τους. Γι'αὐτὸ καὶ ἡ ἀνατύπωσή του στὰ «Μακεδονικά» θὰ βοηθήσει νὰ τὸ ἔχει πρόχειρο ὁποῖος θὰ χρειαστεῖ νὰ τὸ μεταχειριστεῖ.

πλείστοι παρ' ἡμῖν λόγιοι, ἐπτοημένοι μὲν πρὸς τὰ ξένα καὶ μακρὰν τῆς γεννησάσης ἡμᾶς πατρίδος, καταφρονῶν δὲ τὰ καθ' ἡμᾶς, καὶ σμικρὰ καὶ ἔωλα ταῦτα νομίζων. Διακοινώσας ὁμῶς τὰ γραφόμενά σου πρὸς τινὰ τῶν ἐνταῦθα φίλων σου ἐδιδάχθην παρ' αὐτοῦ τὴν περὶ τῶν μερῶν μας ἰδέαν σου, καὶ ἐπήνεσά σου τὸ φιλόπατρι αἰσθημα καὶ τὴν καλὴν σου περὶ τῶν καθ' ἡμᾶς κρίσιν. Καὶ τῷ ὄντι εἵμεθα λίαν ἀξιόμεμπτοι, μὴ εἰδότες ὅτι καὶ Θουκυδίδης καὶ ἄλλοι ἀρχαῖοι συγγραφεῖς διὰ τοῦτο μάλιστα ἐφημίσθησαν καὶ τὸ ἑαυτῶν ἀπαθανάτισαν ὄνομα, διότι ἐπιμελῶς καὶ φιλαλήθως τὰ καθ' ἑαυτοὺς εἰς τὴν καθ' ἑαυτοὺς διάλεκτον ἀναγράφαντες, συμβάντα, παρέδωκαν ταῦτα καὶ εἰς τὰς μεταγενεστέρας γενεάς, δοξάσαντες καὶ ἑαυτοὺς καὶ τὰς πατρίδας ἑαυτῶν ἡμεῖς ὁμῶς νομίζομεν σήμερον, ὅτι θέλομεν ἀπαθανατίσει τὸ ὄνομα ἡμῶν, μεταφράζοντες μυθιστόρημα ἢ ἄλλο τι βιβλιάριον ξένον καὶ ἀλλόφυλον μᾶλλον, ἢ ἀναγράφοντες καὶ ἐπαξίως τιμῶντες τοὺς τῶν συγχρόνων ἡμῶν πρὸς εὐκλειαν τῆς πατρίδος ἀξιεπαίνους ἀγῶνας.

Καὶ τῷ ὄντι, ἐάν τις φρονίμως σκεφθεῖς ἐξετάσῃ τὴν ἡμετέραν κοινότητα καὶ τὰς γειτονικὰς πόλεις καὶ κόμας, θέλει βεβαίως συμφωνήσῃ μετὰ σοῦ καὶ τῶν περιηγητῶν Εὐρωπαίων, θαυμάζων τὰς ἀρχαιοπρεπεῖς ταύτας καὶ οἰοῦναι Ἑλβετικάς καὶ τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος μικρὰς δημοκρατικάς πολιτείας, ἐν αἷς πολῖται, ἀφελῇ βιοῦντες βίον, πολλὰ καὶ καλὰ πολλάκις διαπράττουσιν ἔργα, ἄξια τῆς προσοχῆς φρονίμου καὶ πεφωτισμένου ἱστοριογράφου. Ἐάν δὲ παρ' ἡμῖν ἦτο σήμερον τὸ ἀξιοπρεπὲς ἐκεῖνο τῶν προγόνων ἔθος, νὰ ἀναγράφονται ἐν ταύταις ληθίναις τὰ καλὰ τῶν καλῶν πολιτῶν ἔργα, δὲν ἤθελον λησμονεῖσθαι τοσαῦται ἀξιέπαινοι πρὸς τὴν πατρίδα ἐκδουλεύσεις, ἀλλὰ καὶ αὐτοὶ οἱ ἀμελῶς καὶ ἀλαζονικῶς ἡμᾶς ἐπισκεπτόμενοι ἤθελον ἀνευρίσκει πολλὰ θαυμασμοῦ καὶ ἐπαίνων ἄξια.

Τοιαύτη εἶναι καὶ ἡ κοινότης ἡμῶν. Ὁικοδομημένη ἐπὶ τῶν πλευρῶν δενδροφύτου καὶ τερπνοῦ γεωλόγου, οὐχὶ μακρὰν τοῦ Βερμίου ὄρους (τοῦ ὁποῖου καὶ τὸ ὄνομα διασώζεται παρὰ τὴν Σιάτισταν καὶ Γεράνειαν Μ π ο ὕ ρ ο ς βαρβαρικώτερον ἀποκληθέντος), καὶ ἔχονσα πολλὰ καὶ ψυχρὰ ὕδατα, παριστάνει στανροῦ σχῆμα, τοῦ ὁποῖου ἡ μὲν μία χεὶρ ἐκτείνεται πρὸς βορρᾶν καὶ τὴν εἰς Καστορίαν ἀγούσαν, ἡ δὲ ἑτέρα πρὸς τὸν Ῥοῦγγον καὶ τὸν ἄγ. Ἡ λίαν, ἡ δὲ κεφαλὴ πρὸς τὸν ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ γεωλόφου ἄγ. Ἀθανάσιον, καὶ οἱ πόδες πρὸς ἀνατολὰς καὶ τὴν πεδιάδα. Κεῖται δὲ εἰς ὑψηλὴν θέσιν καὶ βλέπει πρὸς ἀνατολὰς εἰς ἀχανῆ πεδιάδα πρὸς τὰ Βοδερά καὶ τὴν Θεσσαλονίκην, καὶ ἐπ' αὐτῆς πρὸς δύο μεγάλας λίμνας τὴν τοῦ Ὀστρούβου καὶ τὴν τῆς Ῥάπτισιν ἐγχωρίως καλουμένην καὶ πρὸς τὰ ἐκεῖσε ὄρη ἢ ἔπορις αὕτη εἶναι ὥραία καὶ μαγευτικὴ καὶ ἀπὸ μὲν τοῦ ἄγ. Ἡλιοῦ καταφαίνεται πρὸς Ν.Α. ὁ γεραρὸς Ὀλύμπος, ἀπὸ δὲ τοῦ ἄγ. Ἀθανασίου βλέπει ὁ θεατὴς πρὸς τὴν λίμνην τῆς Καστορίας καὶ τὴν παρὰ ταύτην πεδιάδα καὶ τὰ ὑπερκείμενα ὄρη πρὸς δυσμάς πρὸς βορρᾶν δὲ κλείεται ἡ πόλις ὑπὸ ὄρους καλουμένου Σ ι ο υ μ π ρ ε τ ς,

πρὸς δὲ μεσημβρίαν ὑπὸ τοῦ κατὰ τὸ Β λ ά τ σ ι βουνοῦ (Μουρίκι), ἔχουσα καὶ ἐξοχὴν τινα Ῥουγγον καλουμένην καὶ βρύσεις ψυχροῦ ὕδατος. Τοιαύτη δὲ οὕσα περιέχει μόλις ἑννεακοσίας οἰκίας καὶ περὶ τοὺς 3.500 κατοίκους. Ἐὰν δὲ ἤδη ἀποβλέψωμεν εἰς τὰ δημόσια αὐτῆς καταστήματα καὶ τὸ φιλόμοισον καὶ φιλόπατρι τῶν κατοίκων, ὀλιγίστας καὶ παρ' ἡμῖν, τοῖς ἑλευθεροῖς λεγομένοις Ἕλλησι, θέλομεν εὑρεῖ ἐπίσης ἀκμαζούσας κομποπόλεις. Διότι καὶ παρ' ἡμῖν, φίλε, ὅπου ὑπάρχει ὁμόνοια καὶ ζῶσι φιλόμοισοι καὶ συνετοὶ πολῖται, καὶ παρ' ἡμῖν προσοδεύουσι τὰ κοινὰ καὶ φιланθρωπικὰ καταστήματα, ἡ δὲ ἑλληνικὴ εὐφροσύνη καὶ τὰ ἀνυπέρβλητα φαινόμενα ὑπερπηδᾷ ἐμπόδια, ἐν μόνον ὑπάρχει ὁ θεάρεστος ὑπὲρ τοῦ κοινῆ συμφέροντος ζῆλος, καὶ ἡ ἀξιάγαστος καὶ ἱερὰ ὁμόνοια.

Ἔχει λοιπὸν καὶ ἡ πατρίς ἡμῶν ἐκτὸς τῶν ἄλλων καὶ δύο ἀξιοπρεπεῖς ναοὺς, εἰς δύο οὕσα ἐνορίας διηρημένη, τὸν τοῦ ἁγίου Νικολάου εἰς τὰ ἄνω καὶ Δ. καὶ τὸν τοῦ ἁγ. Δημητρίου εἰς τὰ κάτω καὶ πρὸς Ἀνατ. ἐν δὲ τῷ περιβόλῳ τοῦ ναοῦ τούτου ὑπάρχει καὶ ἡ Ἑλλ. ἡμῶν Σχολή, μὲ βιβλιοθήκην καὶ σφαίρας, καὶ τρεῖς διδασκάλους· ὧν ὁ μὲν Δημ. Παπαχαρισιάδης εἰκοσαετίαν ἤδη ὅλην διδάσκει τὴν νεολαίαν ἡμῶν, συμβουλευὼν καὶ νοουθετῶν ἐπὶ τὰ καλὰ νέους τε καὶ γέροντας, ἄνδρας τε καὶ γυναῖκας, κατ' οἰκίαν τε καὶ ἐν τῷ ναῷ τοῦ θεοῦ. Ὁ δὲ Σχολάρχης ἡμῶν Κ. Δημ. Ἀνασ. Λάσκαρις, κολῶς κατηρτυμένος μὲ τὴν νεωτέραν παιδείαν διδάσκει καὶ ποδηγητεῖ ἐπαξίως τοὺς νέους ἡμῶν πρὸς τὰς ἐκ τοῦ Ἑλικῶνος ὁρμωμένας κλεινὰς τοῦ Διὸς καὶ τῆς Μνημοσύνης θυγατέρας. Παρὰ τὴν Ἑλλ. Σχολὴν φιλοδοξῆται καὶ τὸ ἀλληλοδιδασκτικόν, χρηῖσιν ὁμῶς τοῦτο πλειοτέρας παρὰ τῶν πολιτῶν ἐπιμελείας, ὥς ἡ πρώτη καὶ κρατίστη βᾶσις τοῦ πολιτισμοῦ καὶ τῆς κρείττονος παιδείας. Εἴθε δὲ οἱ φιλόμοισοι συμπολιταὶ μου νὰ ἐπιστήσωσι τὴν σύντονον προσοχὴν των πρὸς τελειοποίησιν τοῦ δημοφιλεστάτου τούτου καταστήματος καὶ καθίδρυσιν καὶ σχολείου τῶν κορασίων, ἀποστέλλοντες ὅπου δεῖ ὑπότροφόν τι πτωχὸν κοράσιον, διὰ νὰ ἀποκατασταθῇ ἀξία νὰ διδάξῃ ἔπειτα καὶ προσαγάγῃ εἰς τὸν πολιτισμὸν καὶ τὴν ἀληθινὴν ἠθικὴν τὰς ἑαυτῆς συμπολίτιδας.

Προήγαγε δὲ ἡ πατρίς ἡμῶν καὶ ἄλλους μὲν κλεινοὺς ἄνδρας, καὶ τοὺς πορὰ πᾶσι δὲ γνωστοὺς αὐταδέλφους Δ α ρ β ά ρ ε ι ς, πολλῶν καὶ καλῶν συγγραμμάτων ἐκδότας, ἔτι δὲ τὸν σεβάσμιον καὶ ἀοίδιμον Ἀρχιμανδρίτην Σ ω φ ρ ό ν ι ο ν Μ π α ρ τ ζ ο ύ λ α ν, ὅστις ὑπῆρξε καθίδρυτὴς τρόπον τινὰ τῆς Σχολῆς, καταβαλὼν 34 χιλ. γρ. κεφάλαιον. Τούτου ἡ προτομὴ διαφυλάττεται ἐν τῇ αἰθούσῃ τῆς βιβλιοθήκης πρὸς αἰώνιον μνημόσυνον· ὁ δὲ υἱὸς αὐτοῦ Μιχ. Στ. Μπαρτζούλας ἐξέδωκε Γαλλικὴν γραμματικὴν. Προσέφερε δὲ εἰς πλουτισμὸν τῆς βιβλιοθήκης πολλὰ βιβλία καὶ ὁ φιλόμοισος Παπᾶ Κώστας Ντούλης, ἐν οἷς καὶ τὰ ἅπαντα τοῦ Χρυσοστόμου καὶ Βασιλείου. Κατὰ τὴν ἑορτὴν δὲ τοῦ ἁγ. Σπυριδῶνος τελεῖται ἡ ἑορτὴ τοῦ σχολείου, τοῦ ὁποῖου ἡ σφραγὶς φέρει τὴν εἰκόνα τοῦ ἁγ. τούτου. Ἐκ δὲ τῶν ἐπιζώντων φιλομούσων

ἀνδρῶν, ἃς μᾶς συγχωρηθῇ ἐπὶ τοῦ παρόντος (διότι ἄλλοτε θέλομεν ἀναφέρει καὶ πολλοὺς ἄλλους ἀξίους ἐπαίνων διὰ τὸ φιλόμουσον αὐτῶν) νὰ ἀναφέρωμεν τοὺς Κυρίους Σίμου Ἰ. Σιμῶτα καὶ Ἀθ. Μπήκαν, τοὺς διὰ συνετῶν καὶ ἐντόνων προτροπῶν τε καὶ συμβουλῶν πολλὴν παρέχοντας ὡφέλειαν· ἔτι δὲ τὸν ἱατρὸν Πέτρον Χ. Βιλόον, τοὺς Κυρίους Ἐμμανουὴλ Μπέζην, φιλομουσότατον καὶ ἀξιοσέβαστον, καὶ Γεώργιον τὸν Λέκον, τῶν ὁποίων ὁ τελευταῖος μάλιστα, ὡς νεώτερος καὶ μᾶλλον φερέπονος, πολλὰ ἐπεμελήθη τῆς πατρίδος καταστήματα, κατορθώσας ἰδίως καὶ νὰ φέρῃ ἀπὸ δύο ὥρων ἀποστάσεως ὕδωρ ψυχρότατον καὶ ὑγιέστατον εἰς τὴν πόλιν, σχίσας βράχους, οἰκοδομήσας βρύσεις· καὶ ἀνεγείρας κρεωσφαγεῖα καὶ ἐργαστήρια δαπάνῃ τῆς σχολῆς. Ἀλλ' ὁ διὰ τὰ ἔργα αὐτῶν ἀξίως ἔπαινος ἀποδίδεται καὶ ἀνήκει κατὰ μέγα μέρος εἰς ὅλην τὴν πατρίδα καὶ σύμπαντας τοὺς φιλομούσους ΚΛΕΙΣΟΥΡΙΩΤΑΣ.

Ἄς ἐνθυμηθῶμεν τοὺς προγόνους ἡμῶν, τοὺς ζηλοτύπους ἐκείνους Ἀθηναίους, οἵτινες οὐδ' εἰς τὸν Μιλιτιάδην ἐσυγχώρουν νὰ τιμᾶται μόνος, ὥς μετὰ τῶν ἄλλων καὶ οὐχὶ μόνος ἀριστεύσας. Τοῦτο ἔχοντες κατὰ νοῦν καὶ οἱ κλεινοὶ ἡμῶν συμπολῖται τὸν πάντα ἔπαινον ὑπὲρ ἀπάντων θέλουσι τῶν συμπολιτῶν, ἀρκοῦμενοι αὐτοὶ καὶ εὐγνωμονοῦντες μάλιστα, ὅτι ἡ πατὴρ αὐτοῦς ἐξελέξατο σκευὴ τῆς ἐκλογῆς τῆς, ἀναγορεύουσα αὐτοὺς ἐπαξίως ἐπιμελητάς καὶ ἐφόρους καὶ προστάτας τῶν φιланθρωπικῶν καὶ φιλοπαιδευτικῶν τῆς πατρίδος καταστημάτων. Αὕτη δὲ ἡ κοινοφροσύνῃ καὶ ἐντελής δμόνοια σώζει τὰς πόλεις, καὶ ἐδόξασε καὶ δοξάσει σὺν θεῷ καὶ τὴν ἡμετέραν πατρίδα.

ΓΙΑΝΝΗΣ ΤΣΑΡΑΣ

RÉSUMÉ

Jean Tsaras, Clissoura en 1849.

L'auteur, après une brève introduction sur l'histoire de Clissoura, édit un texte publié dans la revue «Philologicos Synecdimos» le 25 Janvier 1849, qui fournit des renseignements sur Clissoura de cette époque.